

N.F.S. Grundtvig “Den christne Tro og den christelige Lærdom [Den christelige Børnelærdom, 1. udgave, 18. artikel]”

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.13, november 2018

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tilføjet punktkommentarer i version 1.14, april 2019

Tilføjet indledning i version 1.21

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1859 (SJ: 1253)

B *Anden udgave*, 1868 (SJ: 1292)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 9

VU *Værker i Udvalg* 6

Teksten er etableret af Steen Tullberg

Punktkommentarer og tekstredigering er skrevet af Steen Tullberg, redigeret af Klaus Nielsen og Vanja Thaulow

Indledning er skrevet af Anders Holm, redigeret af Stine Kylsø Pedersen og Steen Tullberg

Tilsyn ved punktkommentarer ph.d. Anders Holm

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

|A:65 |US:503 |VU:176

Den christne Tro og den christelige Lærdom.

(N. F. S. Grundtvig).

At “Troen og Lærdommen”, som vore *Lutherske* Skriftkloge endnu, efter gammel keiserlig og pavelig Slendrian, med meer eller mindre Herskesyge, sammenblandede, maa nu og herefter, baade for Lysets og Livets Skyld, med Flid holdes ud fra hinanden, det er vi i Læseverdenen nys blevet mindet om fra en Kant, hvorfra man mindst havde ventet det: fra en Skriftklog, der længe har villet afløse Troen med Lærdommen¹, og det minder mig om, endnu engang at

føre min Betænkning om denne vigtige Sag til Bogs, som jeg skal stræbe at gjøre med al den Aabenhed og Tydelighed, som Sagens Vigtighed kræver, og med al den Læmpelighed, som Troens Sikkerhed tilstæder.

|VU:177| Det behøver vel nu neppe yderligere at indskærpes, men skal dog med al Fynd gientages, at, da *Tro* ligesaavel i Forhold til *Christus*, som til enhver Anden, er en reen *Hjertesag*, nemlig *Hjertets Sikkerhed* paa, at *Jesus Christus* er den, han |A:66| udgiver sig for, mener hvad han siger og baade kan og vil holde Alt hvad han lover; og da derimod den *christelige Lærdom*, ligesom enhver *menneskelig Lærdom*, er en reen *Hovedsag*, nemlig Hovedets Oplysning og Forklaring af den sande Sammenhæng mellem *Christus* og hans *Troende*; saa er den *Christne Tro* en reen *Kirkesag*, ingen *Skolesag*, og den *christelige Lærdom* en reen *Skolesag*, ingen *Kirkesag*, thi der kan og maa i Sandhed være en *fælles Menigheds-Tro*, men der kan ikke i Sandhed være og maa derfor aldrig kræves en *fælles Menigheds-Lærdom*. |US:504| Hermed er alle saakaldte *christelige Kirke-Stater* og *Stats-Kirker* og nybagte *Kirke-Forfatninger* dømte, fordi de alle, kun meer eller mindre, stile paa, giennem en stillestaaende, paatvunget *Lærdoms-Reenhed* (Orthodoxi), at beherske eller plage den *fribaarne*, af al anden Magt end *Kiærlighedens* Magt uafhængige, og ved alle verdslige, synlige og haandgribelige Midler *uberørlige Tro*, medens de alle ligeledes stile paa at forhindre den fremskridende Oplysning om den sande Sammenhæng i Aandens Verden, som ene kan avle den ægte *Lærdoms-Klarhed* og *Lærdoms-Reenhed*, som man enten falskelig tillægger sig eller barnagtig tiltroer sig at have slugt med al Viisdom i sin Pugeskole.

Denne Betragtning af *Tro* og *Lærdom*, *Kirke* og *Skole*, var i Begyndelsen af dette Aarhundrede, efter Læseverdenen at dømme, saa almindelig herskende i *Danmark*, at man skulde tænke, det aldrig kunde yppe nogen Kiv eller engang møde nogen synderlig |A:67| Modsigelse, at opvise og udpege det *Christne Troes-Ord* i den *apostoliske Troes-Bekiendelse* ved *Daaben*, der paa eengang unægtelig er det *gyldigste* af alle *muelige menneskelige Vidnesbyrd* om den *christne Menigheds-Tro* fra *Begyndelsen*, og drager tillige den *eneste aandelig forsvarlige Grændse* mellem *Troen* og *Lærdommen*, thi alle de, som har denne *Tro*, maae jo være glade ved den Oplysning, der henveirer alle Indvendinger mod denne *Troes christelige Ægthed*, og alle de *Skriftkloge* maa jo være glade ved, at de, efter denne Oplysning, uden al *kirkelig Bansættelse* kan yttre sig *frit* om den *hel* |VU:178| *lige Skrift*: dens Oprindelse, dens Ægthed og Fuldstændighed, dens Fortolkning og Anvendelse, og i det Hele om dens *Forhold* til *Christendommen*, og yttre sig ligesaa frit om hele den *skrevne Kirke-Historie*.

I den *Menneske-Alder*, som er forløbet, siden jeg først (1825) i

“Kirkens Gienmæle” fremhævede den *Apostoliske Troes-Bekiendelse ved Daaben*, som det *fuldgyldige* Vidnesbyrd om den ægte, oprindelige Christen-Tro, der kan trodse alle muelige Indvendinger, er Følgen ogsaa virkelig hos os blevet den, at de *Christne* føler sig sikre paa deres *Christendoms Ægthed*, uden at lade sig forskrække af de Skriftkloges Indvendinger mod *Ægtheden* enten af *Sproget* om de tre himmelske Vidner eller af *Sproget* om Daaben i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, medens de Skriftkloge ogsaa næsten reent har aflagt den stygge Vane at bestride lidt eller meget af den *apostoliske* **IA:68***Troes-|US:505**Bekiendelse* med lidt eller meget af den hos dem selv saameget omtvivlede og omtvistede *Apostel-Skrift*.

Naar man desuagtet, især i den seneste Tid, heftig har angrebet min Paastand om det *mundlige Guds-Ords* store *christelige* Fortrin, baade som *Lysmoder* og som *Livskilde*, fremfor den mesterligste *Beskrivelse* af *Christi* Liv og Lærdom, der, selv naar den var ligesaa tilgængelig, tydelig og sikker, som Menighedens lydelige, ved hver Daab gientagne *Troes-Bekiendelse*, dog, da den selv er *død*, umuelig kan gjøre noget Menneske aandelig *levende*, da indrømmede man dog sædvanlig, at *Troes-Bekiendelsen* ved *Daaben* hverken kunde ansees for *udledt* af *Skriften* eller maatte forandres efter den, saa man paastod kun, at jeg traadte *Skriftens Ære* for nær, opgav det *protestantiske Skrift-Princip*, hældede til *Catholicismen*, og lod ikke engang hver Tøddel af den *Augsburgske Confession* staae fuldelig ved Magt. Kun *undtagelsesviis* sigtede man mig som den, der, *trods Historiens Vidnesbyrd* om, at den saakaldte *Apostoliske Troes-Bekiendelse* var “*efterapostolisk*”, opvoxet efter Kirkens Behov fra en lille hartad ukiendelig Spire, som *Skriften* beskriver, paastod hen i Veiret, at den *Apostoliske Troes-Bekiendelse* ikke blot er hvad hele Menigheden udgiver den for: et reent Udtryk af den christne Tro og et uforanderligt Vilkaar for den christelige Daab, der ene skiænker *Christen-Navnet* og skaber **VU:179***Menigheden*, men at den *ordret* maa være **IA:69** lagt i *Apostlernes* Mund af *Herren selv*, for at de skulde lægge den i hele Menighedens Mund, som skrevet staaer hos Propheten: denne er min *Pagt* med dem, siger Herren: min Aand, som er over dig, med Ordene, som jeg har lagt i din Mund, skal ikke vige fra din Mund, eller din Sæds Mund. Denne *Grund-Indvending* maatte vistnok, hvis Magten var som Agten, ikke blot nedbryde *min Paastand* om *Troes-Bekiendelsen*, men nedbryde al **Sikkerhed** paa Troens Enemærker, ja, den vilde bortfeie alle *Aands-* og *Ægtheds-Kiendemærker* fra den *Christne* Menighed, og undergrave al Tro baade paa *Daabens* og *Nadverens* Indstiftelse af Vorherre Christus selv, ja, undergrave selve Troen paa, at *Jesus* er *Guds* eenbaarne *Søn*, Troens og Menighedens levende Grundvold; men det kan just derfor aldrig falde mig eller nogen anden *oplyst* Christen ind, enten at tage det mindste af vor nødvendige *Paastand*

tilbage, eller at ville forsvare den *levende Kirkehistorie*, som Menighedens Troes-Bekjendelse ved Daaben er, enten *med* eller *mod* den *døde Kirkehistorie* paa Papiret, endsige da *med* eller *mod* nogle enkelte *Skriveres* efterladte Papirer, hvis *Ægthed* altid er mere eller mindre [|US:506](#)*tviulsom*, og som, naar de er allervægtigst, kun betegne nogle *Enkeltmænds* Tankegang, Erfaring og Oplysning, der slet intet veier imod hele *Menighedens Vidnesbyrd*, og har egenlig slet ikke hjemme i *Troens*, men kun i *Lærdommens* og *Læseverdenens Historie*. Om det nemlig endog, efter Sagens Beskaffenhed, var mueligt, ved Hjælp af *Apostel-Skriften* og den [|A:70](#)*skrevne Kirkehistorie*, at giendrive alle Indvendinger imod den apostoliske Troes-Bekjendelses christelige *Ægthed*, som den uforanderlige og uforbederlige *Troes-Regel* for den hele Menighed, saa maatte vi dog aldrig lægge Vægt derpaa, som om det var *derved*, at Menigheds-Vidnesbyrdet blev *troværdigt*, thi da lagde vi atter vor *egen Lærdom* til Grund for **Menighedens Tro**, og det er, efter Skriften, vel at høre Herrens Ord, men ikke giøre derefter, og, som Daaren, at bygge paa *Sand*, istedenfor paa *Klippegrund*.

Som Lysets ægte Børn, der immer skinne som himmelske Smaalys i Verden og saaledes giøre Lysets Gierninger, vil og skal vi vist nok, efter Evne, ved Leilighed vise, hvor langt det er fra, at enten *Apostel-Skriften* eller i det hele den *skrevne Kirke-Historie*, rigtig betragtet og forstaaet, skulde modsige eller svække Menig[|VU:180](#)hedens levende Vidnesbyrd, og derhos vise, hvilke usle *Papirs-Lapper* det er, man har stillet op *mod* dette eenstemmige *Menigheds-Vidnesbyrd* ved Daaben, der er som Verdens-Havets Brusen; men hverken maae vi dog lidt eller meget *bygge* Menigheds-Troen paa slige Oplysninger, eller paa noget Andet end *Herren* selv og hans *Menighed*. Ligesaalidt kan vi, ved Daaben og Nadveren, og i Betragtningen af Menighedens Forhold dertil, adskille hvad Gud har sammenføiet, kan hverken skille *Forsagelsen* fra *Troes-Bekjendelsen*, som kun forenede udgjør *Daabs-Pagten*, eller skille *Daabs-Pagten* fra *Daabs-Seiglet*, eller i noget af Herrens Munds-Ord til os skille [|A:71](#)*Livet* fra *Lyset*, der er eet i hans Ord, som i ham selv, skiøndt det følger af sig selv, at *Livs-Siden* er meget dunklere end *Lys-Siden*, saa at Mange, der finder det *indlysende* hvad vi paastaaer om den *apostoliske Troes-Bekjendelse* ved Daaben, som Herrens og Menighedens sammensmeltede *Vidnesbyrd* om den eneste ægte, uforanderlige Christen-Tro, vil kalde det en *mørk Tale* hvad vi tilføie, at dette Vidnesbyrd af *Guddoms-Manden*, ved at være ligesaa *guddommeligt*, som det er *menneskeligt*, maa være ligesaa *oplivende*, som det er *oplysende*, maa ligesaa vel indeholde den christelige *Livs-Kraft* som den christelige *Lys-Grund* i sig, kort sagt, maa føre den samme *Troens Aand* med sig, som ene [|US:507](#)kan og skal kiendes paa det *Troens Ord* af Herrens egen Mund, hvormed den i *Kiødet* til os komme

Jesus Christus ligesaavel skal *bekiendes* af Herrens Aand, som af hans Menighed.

Vist nok skal og vil vi, som *Guds-Rigets* Skriftkloge, bruge hele Forraaden af "Gammelt og Nyt", som vi nu er eller efterhaanden bliver betroede, til, saavidt mueligt, at oplyse *Livs-Siden* af *Guds-Ordet til os*, baade ved Daaben og Nadveren, men da al vor aandelige Oplysning om *Guds-Ordets Livs-Kraft*, som er *Guds-Aanden* selv, og om *Guds-Livets* Avling, Fødsel og Opvæxt hos Menigheden, som er den *Helligaands Virkning*, men *Herrens egen Gierning*, kun kan være en *billedlig* Oplysning, saa *Guds-Livet* og *Guds-Ordet* speiler sig i *Menneske-Livet* og *Menneske-Ordet*, skabte [|A:72|](#) *Guds Billede*, og da denne Oplysning kun henede kan være og voxe stykkeviis hos os alle og er langt fra at være lige [|VU:18|](#) tilgængelig eller modtagelig i alle *Livs-Stillinger* og paa alle *Trin* af *Himmel-Stigen*, saa maae vi heller aldrig bygge *Menigheds-Troen* eller *Guds Børns Haab*, *Herligheds-Haabet*, paa *vore* Oplysninger, men maa lægge *Menigheden Troes-Ordet i Troes-Bekiendelsen* og *Haabs-Ordet i Fadervor* paa *Hierte*, som *Guds-Ordet* med tilsvarende *Liv* og *Lys*, der staaer langt over *vore* *Beviser*, men vil bevise sig selv for hele *Menigheden* og for enhver af os i den, efter den apostoliske *Forsikkring*, at naar *det Ord*, som vi har hørt fra *Begyndelsen*, bliver i os, da har vi *Herren* med os i *Aanden*, som selv baade *kraftig* og *kiærlig* vil bevise sin *virkelige Nærværelse*, som han i *Nadveren* ved *Guds-Ordet* til os alle *levende* og *klarlig* udtrykker den.

Denne *Omsorg* for, at *Menigheden* dog endelig maa lære at søge sit *christelige Liv* og *Lys* med *Aand* alene hos vor *Vorherre Jesus Christus*, og det ikke paa *anden Haand*, giennem *Aanden* og os, men fra *første Haand*, i *Herrens egen Munds Ord* til os *Alle*, hvor *Aanden* er *Tilgiften*, *Tolken* og *Pantet*, og hvorved vi, som *Apostelen* skriver, kan *synes* *overflødige*, skjøndt vi, som *Ordets Tjenere* og *Aandens Tunger*, nødvendig hører med til *Huusholdningen*, denne *Omsorg* er det, som har *forhindret* mig fra at skrive en *Kirke-Historie* efter den ny *Stil*, som dog *igrunden* er den *ældgamle*, en *Kirke-Historie* nemlig, som den, man kan see, har *svævet* i [|A:73|](#) *Aanden* for gamle *Irenæus*, og som vel endnu kun kan skrives meget *ufuldstændig* og *ufuldkommen*, men maa dog nu med det første *begyndes*, for at *soelrette* den *christelige Tankegang* i hele den *menneskelige Syns-Kreds*, og kunde allerede gjøre en *god Tieneste* til *Oplysning* af *Menigheds-|US:508|* *Livet* og dets *Forhold* til *Guds-Livet* i *Herren* som *Enkeltmand*, og til hans *Indstiftelser*, som hans *guddommelige Efter-Mæle*, der skaber hans *Efter-Ligning* hos *Menigheden*; men den *mislige Stilling* baade til *Herren* og *Aanden*, til *Ordet* og *Sacramenterne*, og især til *Verden* og den *verdslige Magt*, hvori jeg *forefandt* *Menigheden*, og den *mislige Stilling* til *Menigheden* og til *Verdens-Magten*, hvori jeg *fandt* mig selv som

Guds-Ordets Tjener, den har ikke blot gjort mange Omsvøb og Læmpninger nødvendige, men har ogsaa, mig selv ubevidst, frembragt saameget Urede i min Virksomhed, at det vistnok let, især hos dem *udenfor*, kunde faae Udseende af, at jeg dog heelt eller halvt vilde have Menigheds-Troen bygget paa mine Forudsætninger, Gætninger og Oplysninger om Guds-[|VU:182](#)Ordet til os og om Herrens Gierninger midt iblandt os, istedenfor paa *Herren selv* med hans *kiendelige Ord* og selvstændige *Kiendsgierninger*.

Dette skal jeg stræbe nærmere at oplyse, ved et Fingerpeg paa min Stilling 1825, da der først gik Lys op for mig over Guds-Ordet *til os* ved Daaben og Nadveren, og da først og sidst over den *apostoliske Troes-Bekiendelse* ved *Daaben*, som Herrens og Menighedens fælles guddommelige og menneskelige Vidnesbyrd om den urokkelige og ufor[|A:74](#)anderlige Christen-Tro, som *uimodsigelig* er *Troes-Regelen* for alle christne Slægter.

Jeg stod nemlig dengang, som Capellan ved *Frelasers-Kirken* paa *Christianshavn*, som en eenlig Fugl midt i den lukkede og laasede *Stats-Kirke*, der *indad* var saa aldeles opløst, at Professorerne *lærde* og Præsterne *prækede, døbde, confirmerede* og tog til Alters, som de lystede, medens *Bibelen* og *Luthers Catechismus* baade i Kirke og Skole enten kun nævnedes i Forbigaaende eller betragtedes og behandledes som verdsligt Arvegods, man kunde gjøre af og gjøre med hvad man vilde, saa jeg maatte med Myndighed, paa eget Ansvar, *indføre* Luthers Catechismus i de Skoler, der var mig underlagte; og jeg maatte rive ned paa de stakkels Skolebørn, fordi man havde lært dem, at "*Guds Ord*" var naturligviis et Ord *om* Gud. Selv dette kunde snart have kommet mig dyrt at staae, thi kun med Nød og neppe, og først efter *syv Aars* taalmodige Forventning, var det som en stor Naade tilstædt mig i en Udkant af Hovedstaden at *lære* og *prædike* overeensstemmende med *Stats-Kirkens* egne *Symbolske* Bøger, og at forrette *Daab, Confirmation* og *Altergang* efter *Stats-Kirkens* egen forordnede *Alterbog*, i det Haab, at jeg dog kunde og vilde holde Fred med de *Præster*, som gjorde det modsatte. Det maa jeg jo vel kalde en *mislige* Stilling, og de stak[|US:509](#)kels *adsprede* Guds Børn i Landet, de skulde ikke blot, som jeg, holde Fred med deres Sognepræster, hvor uchristelige de saa end udtrykte sig, men nøies med *Herrens Sacramenter*, som de vilde forvalte dem, og lade deres Børn gaae [|A:75](#)i Skole og gaae til Præsten, om end deres Christen-Tro paa begge Steder blev bestridt og bespottet, og naar *Almuesmænd* enten standhaftig vægrede sig, eller endog blot holdt gudelige Forsamlinger, hvor de læste *Bibelen* som Gudsord paa deres egen Haand, og sang *christelige Psalmer*, da blev de multerede og, naar det ikke hjalp, sat i Tugthuset.

[|VU:183](#)Denne Stilling var aabenbar *utaalelig* og maatte jo, hvis der ikke snart var skeet en Vending, have gjort hele Christen-

Levningen hos os til et Bytte for *Baptisterne*, som stod for Døren; men forsaa vidt var dog Vendingen begyndt, at jeg, ved *Kirke-Lysets* Skin, saa, at jeg kunde, og følte, at jeg i *Nødsfald* vilde stille mig i Spidsen for en *Udtrædelse* af Stats-Kirken, skjøndt Straffen derfor nu var forandret fra *Landsforviisning* til den i mine Øine langt haardere af *Fængsel* paa Livstid.

I *Læseverdenen* herskede ovenikiøbet en *Ligegyldighed* og et *Dødsstille*, hvorpaa jeg endnu tænker tilbage med Gru, saa at ikke engang det "*Theologiske Maanedsskrift*", som jeg med *Rudelbach* og *Lindberg*, havde begyndt at udgive og stræbde at gjøre saa *aandelig udæskende*, som mueligt, syntes at skulle frembringe mindste aaben Bevægelse.

Under disse Omstændigheder udkom Professor *Clausens* bekiendte Værk om "*Catholicisme og Protestantisme*", hvori Herrens ubesmittede Undfangelse sattes ved Siden ad *Marias*, og hele den *kirkehistoriske* Christendom henførdes til *Catholicismen*, som fremmed for den "*Protestantiske Kirke*", hvor Staven brødes over alle de *Stats-|A:76Kirker*, som hvilede paa *Symbolske Bøger*, og hvor det endelig foresloges, at afskaffe *Daabs-Pagten*, og at *udelukke* alle dem fra *Præste-Stilling* i Stats-Kirken, som ei vilde afsværge enhver anden christelig Kundskabs-Kilde end *Bibelen*, der dog med det samme erklæredes for aabenbar *selvmodsigende*.

Dette var jo en aaben *Krigs-Erklæring* mod vor *Lutherske Stats-Kirke* og derhos mod hele den *kirkehistoriske* Christendom, og dog syntes selv denne Krigs-Erklæring, af den anseeligste *Præste-Lærer* ved vor *eneste* Høiskole, slet ikke at skulle vække mindste Forbauselse eller fremkalde mindste Forandring i vor fortvivlede Stilling, som var den *Lutherske Stats-Kirkes* eneste *|US:510Tilhængere* i Landet, og skulde holdes indespærrede i den til at udryddes eller udelukkes af den som Oprørere.

At jeg nu greb denne gunstige Leilighed til i et "*Kirkens Gienmæle*" at gjøre det soleklart, ikke alene, at vor *Lutherske Stats-Kirke* var blevet aabenbar *selvmodsigende*, men at det var en himmelraabende Synd, hvis den verdslige Øvrighed vilde holde os *Lutheraner* indspærrede i den nu kun saakaldte *Lutherske Stats-|VU:184Kirke*, hvor *Præste-Dannelsen* erklærede sig selv for Anti-luthersk, det havde været en saa følgelig Sag, at selv i det uhyre fredelige Danmark vilde det til enhver **anden** Tid være fundet nødvendigt og have sat Øvrigheden i en vis Bevægelse; men til al Lykke for vor dengang mageløs *stillestaaende* og for al *aandelig Frihed* aldeles *ufølsomme* Regiering, fik jeg isinde at slaae to Fluer med eet Smæk, og slog da, som sæd~~|A:77~~vanlig fejl ad dem begge. Det var nemlig min vitterlige Hensigt med *det* "*Kirkens Gienmæle*", som ikke blot, efter vore smaalige Forhold, gjorde en umaadelig Opsigt, men er i vor lille Kirkehistorie blevet en uforglemmelig Mærkværdighed, at *nøde Regieringen* til enten aabent at erklære sig

for os *gamle Lutheranere*, eller give os Lov til at frelse os med Flugten fra vore ubarmhertige Modstandere, saa vor *Stilling* dog paa en eller anden Maade kunde blive *taalelig*, men med det samme vilde jeg *afnøde Rationalisterne* den aandelige Kamp paa *reent christelige* Enemærker, som de aabenbar skyede. Medens derfor *Bogen* i sin Heelhed var stilet mod den *nybagte Christendom*, der, som en *Protest* mod den *oprindelige*, eneste ægte Christendom, selv fralagde sig det eneste tilsyneladende christelige, den havde, nemlig det misbrugte *Navn*, saa stiledede derimod Slutningen og *Fortalen* paa et *statskirkeligt* Dommedags-Slag, der enten maatte knuse *Statskirken* selv eller dens *Modstandere*. Det *Sidste* mislykkedes, som man veed, saa fuldstændig, at Regieringen fandt, den godt kunde sidde stille, naar kun vedkommende *Præstelærer juridisk* fralagde sig den *kirkelige* Sigtelse som **ærerørige** Beskyldninger, og da jeg fandt, at hverken kunde jeg *christelig* forsvare at føre en *statskirkelig* Kiætter-Proces, ikke heller kunde jeg lade mig dømme som *Injuriant* for min *stats-kirkelige* Nidkiærhed og dog blive staaende i den *Statskirkes* Tjeneste, der gav sine bedste Venner til Priis for sine aabenbare Fiender, saa fandt jeg ingen anden Udvei end at *opgive* det *juridiske Forsvar* og med det **IA:78** samme *nedlægge* mit *Embede* i Stats-Kirken. Min Hoved-Hensigt med Kirkens Gienmæle, at *afnøde Rationalisterne* en aandelig Kamp om *Christen-Navnet*, hvormed de skuffede *Stats-Kirken*, syndes ogsaa at **US:51** skulle ganske forfeiles, da man ligesaa lidt aandelig optog Stridshandsken, der var kastet i Kirkens Gienmæle, som den, især *Rudelbach* paa den gamle Valplads kastede i "Theologisk Maanedes-Skrift", og det var intet Under, thi vel **VU:185**er Oplysningen om *Vidnesbyrdet* ved *Daaben* et mageløst *Forsvars-Vaab*, som det *Troens-Skjold*, hvormed vi kan udslukke alle den Ondes gloende Pile, men det er slet *intet Angrebs-Vaab*, og et saadant har i det hele "*Fredens Evangelium*" slet ikke, da det kun kan bruge "Aandens Sværd" til *Forsvar i Forsagelsens* "pak dig, Satan!" og maa derfor altid kunne sige med Sandhed: "jeg er *fredsommelig*, men saasart jeg *taler*, bestrider de mig uforskyldt". Til denne Erkiendelse af Christi Evangeliums ægte Fredsommelighed og fuldkomne Ustridbarhed, holdt det vistnok vanskeligt at komme midt i en *Stats-Kirke*, der havde reist sig paa Strid, og havde nu hardtad ganske lukket sig for *Evangeliet*, uden engang at ville tillade det at søge Husly *derudenfor*; men derfor var det lige galt at ville omskabe *Troens Skjold* til et *Lovens Sværd* i *Stats-Kirkens* Haand, og den er endnu ikke forvundet, den Ulæmpe, som fulgde af at bruge den Apostoliske Troes-Bekiendelse som en *Troens Lov*, alle de, der vilde taales i vor *Lutherske Stats-Kirke*, skulde underkaste sig. Selv er jeg vel for længe siden kommet bort derfra, og forlanger **IA:79**nu slet ikke mere Raaderum for *Arilds-Troen* i *Folke-Kirken*, end jeg vil unde alle muelige Slags *Christendom*, og vil, naar man

selv finder vor uundværlige Frihed utaalelig, overlade Modstanderne hele *Stats-Kirken* og Valpladsen; men mine Præste-Venner vil næsten Alle, mere eller mindre, have *Troes-Bekiendelsen* og *Sakrament-Forvaltningen* derefter gjort til en *verdslig Troes-Lov* i *Stats-Kirken*, hvorved baade *Freden*, *Friheden* og *Oplysningen*, som vi gammeldags Christne selv allermost trænger til, vilde blive aldeles umuelige.

Dette er Grunden, hvorfor jeg og den virkelige *Lære-Frihed*, uden hvilken *Troes-Friheden* aldrig kan bestaae, har faaet baade *Præste-Partiet* og **Professor-Partiet** imod os, thi naar *Professor-Partiet* kun turde troe, det var ærlig meent med den baade *dogmatiske* og *liturgiske Frihed* i Folkekirken, som jeg kæmper for, da maatte og vilde det, om end *nødig*, saa dog *sikkert*, gjøre fælles Sag med mig i dette Stykke; men nu, da Professor-Partiet med Rette anseer det saakaldte *grundtvigske* Parties Forslag om en blot dogmatisk og ministeriel Frihed for en *Fælde*, nu vælger det heller paa en Maade at faae *Stats-Kirken* med sine *Lære-Forskrifter* gienoprettet, i det *Haab*, ved Menigmands [|US:512|VU:186](#)Hjelp at faae *Louvgivningen* i deres Haand, saa Præste-Partiet nødes til at underkaste sig, og de gienstridige *Grundtvigianere*, hvis Tal, de tænker, vil være ubetydeligt, nødes til at benytte sig af den borgerlige Religions-Frihed, og træde i Hr. Grunnets og Peder Pedersens og [|A:80](#)Andres langt mere latterlige end frygtelige Fodspor.

Vistnok vil baade *Præste-Partiet* og *Professor-Partiet*, ved at drive *Friheden* og mig ud, narre sig selv, thi ingen af dem kan, hvor der er borgerlig Religions-Frihed, bestaae uden ved *Frihed*, saa at, naar først Friheden og jeg er *udelukt*, da har *Søren Kierkegaards* Gienfærd, hvor haanlig de end rympe Næse ad det, deres Liv i sin Lomme, og vil neppe, selv i det taalmodige Danmark, ret længe lade dem vente paa Præmien for den "officielle Christendom" og de "leiede Sandheds-Vidner"; men de kan derfor godt, især hos os, sørgelig forvirre Tankegangen om Tro og Lærdom, adsplitte Folket og, om ikke forhindre, saa dog besvære og forsinke den folkelige og christelige Oplysning, der, for at blive *frugtbar*, maa baade holde *Fred* og holde *Skridt*.

Denne gæstmilde og paa begge Sider fri *Vexel-Virkning* mellem *Christendommen* og *Verdens-Folkene*, som Christendommens rene og milde *Menneskelighed* gjør *muelig*, og som Christendommens *verdslige Armod* gjør *uundværlig* til dens Blomstring og Frugtbarhed, den er det, som vor eneste grundchristelige "*Seer*" *Johannes* i Aabenbaringen har spaaet om, pegende paa "*Kvinden*" i Soldragt med Maanen under Fod og med Himmeltegns-Krandsen paa sit Hoved, hun, som paa *Ørne-Vinger* maatte flygte fra Ild-Dragen til *Ørken*, hvor hun ved Guds Forsyn skulde finde *Herberg* og finde *Næring* i halvtredie Tidsrum. Dette

er nemlig **Folke-Kirkernes** Tid i *Hedenskabet* og Kirke-Historien lærer os, at lige siden *Jerusalems Forstyrrelse* har dette *Giæsteri-Billede* ganske |A:81|rigtig foresvævet de saakaldte Tilsynsmænd, Visere og Ledere i Christenheden, men hvor dunkel og forvirret Betragtningen har været, derom gaaer Syn for Sagn ei blot i den store *Kirke-Stat*, men i alle baade store og smaa *Stats-Kirker*, hvor den landflygtige Dronning kun, som andre Fanger, fik *frit Herberg* i et mere eller mindre strængt *Fængsel*, og blev afspist med tomme |VU:187|Høfligheder og med *Steen for Brød*, saa hun maatte hvad man kalder “leve af Luften”, men igunden leve af det “skjulte Manna”, som hun i “*Guds-Ordet* af Herrens egen Mund” førde med sig. Der var imidlertid hos ethvert Hedning-Folk, som Dronningen fra Davids Stad giæstede, en kortere eller |US:513|længere *Fritid*, da det undtes Dronningen at tage Herberg, hvor det var hende beredt af Gud og at ernæres af dem, som satte deres Ære og fandt deres Glæde deri, og denne Dronningens *Fritid* var i *Danmark* usædvanlig lang, vel lidt over to Aarhundreder lang, fra *Ansgars* til Biskop *Vilhelms* Dage, saa at, er Folket nogensteds villigt til at staae paa en giæstmild, fri og venlig Fod med Dronningen, som er *Christi Evangelium*, da maa det være hos os. Dette Indtryk har Kirkens og Danmarks Historie gjort paa mig fra Begyndelsen, og hvor *æventyrlig* min Forestilling end længe var om det fri og venlige, fredelige Forhold mellem *Dansk* og *Christeligt*, saa var dog den fri Vexelvirkning mit *Ønske* og mit *Haab*.

Efterat det imidlertid er gaaet op for mig, at Christendommen, for at løse sin *menneskelige* Opgave, trænger ligesaa meget til *Mennesket*, som Mennesket til *Christendommen*, saa bliver det mig |A:82|daglig klarere, at *Christi Evangelium* kun paa een af to Maader kan paany indtræde i fri Vexelvirkning med Folket, enten ved at *vinde Friheden* indeni *Folke-Kirken*, eller ved at *søge Friheden* derudenfor, og jeg har nylig udviklet, at skøndt *Friheden* udenfor kan tænkes langt fuldere, saa vilde dog den mere indskrænkede *Frihed* indenfor baade være langt *sikkrere* og den fri Vexelvirkning med Folket langt gavnligere paa begge Sider, og nu tager jeg ikke i Betænkning at sige reent ud, at denne fri Vexelvirkning kun kan være *fredelig* og *gavnlig* paa begge Sider, naar *enten* *Friheden* vindes inden i den Kirke, “som Staten understøtter” *eller* denne Kirke aldeles ophæves, og at selv i sidste Tilfælde turde jeg hverken spaae Dronningen fra Østen det gode Herberg og den rigelige Næring, som hun trænger til for at vise sig i hele sin Skønhed og Elskværdighed, eller spaae Danmarks Folk og Rige den Guds Velsignelse, hvormed Dronningens Herberg og Næring i Ørken kongelig betales af Ham, der end ikke tager et Bæger koldt Vand til en af sine ringeste Tjenere uforskyldt.

Saalænge vi nemlig, hvad længe har været vor Skade, kun tænker alvorlig paa, hvad *Christendommen* er i sit eget rene *Begreb*

og i en *fuldkommen* Menigheds, da finder vi naturligviis, at ingen **|VU:188**af dem trænger til *Verden*, og at, skjøndt *Verden* trænger høit til dem, er der dog *ikke* paa *Fred* at tænke, men kun paa aaben Feide, til den afgjørende Seier er vundet og *Verden* ligger paa sine Gierninger, men jo mere vi, uden at glemme enten *Herren* og *Aanden* eller *Fuldkommenheden*, **|A:83**dog hæfte et **|US:514**indtrængende Blik paa *Menigheden* og det *virkelige Christenliv*, som i *Bekiendelsen*, *Forkyndelsen* og *Lousangen* er ført i *Verden*, og da overveier, hvorledes *Menigheden*, som den *nu* er, kan levende opfatte sit Kald og med levende Fremskridt nærme sig den *Fuldkommenhed*, hvorfra den endnu er *langt tilbage*, men hvortil der dog virkelig maa naaes, før “alt er beredt” til Guds Søns Bryllup, saa *Sandheds-Aanden* kan forklare eller klarlig herliggiøre Ham paa *Jorden*, da faaer vi et ganske andet Syn for den *ufuldkomne* og *ufuldvoxne* Menigheds Forhold til *Verdens-Folkene* og deres Gudsdyrkelse, saa at ogsaa med dem skal *Menigheden*, saavidt det staaer til den, holde *Fred*, og, som *Hedning-Apostelen*, stræbe at være alt for Alle, for at vinde Nogle. Hermed stemmer det da ogsaa klarlig overeens, at *hverken* adskilles *Menigheden* ved sin **Daabs-Pagt** fiendlig fra noget Menneske eller noget Folk, eller fra nogen *menneskelig* eller *folkelig* Indretning i hele *Verden*, men kun fra *Fanden* med alt hvad der aabenlyst hører *ham* til, ikke heller finder vi i *Apostel-Skriften* mindste Spor til, at *Herren* vilde have sin *Menighed* skarpt og fiendlig adskilt fra den *Folkekirke*, i hvis *Midte* den fødtes; thi han forudsætter tvertimod, at *Menigheden* forblev i *Synagogen* indtil den, eller dog dens “*Vise* og *Skriftkloge*” hudstrøges deri og *udelukdes* deraf. Det Samme gælder da ogsaa om den *Danske Folke-Kirke*, naar den fik ligesaa *fri* en Indretning, som den *Jødiske Synagoge* havde i *Herrens* og *Apostlernes Dage*, som vil være *Tilfældet*, naar *Apostel-Skriften* **|A:84**med *fri* Fortolkning er den eneste *Kirkelov*, og da vilde den *Christne Menigheds Stilling* ogsaa *igrunden* være friere *derinde* end *derudenfor*.

Saameget om *Freden*, og vi veed, at da det var ude med *Synagogen*, da var det ogsaa omtrent forbi med *Apostlernes* folkelige Indflydelse, saa den *Ebraiske Menighed* havde i *Hjemmet* kun *Martyr-Døden* ivente.

Vende vi os nu til *Friheden*, da har *Vorherre* vistnok saa godt som mueligt sørget for den, ved at give os den sande *Friheds-Aand* til *Læremester*, og give os **Menigheds-Troen** og *Bekiendelse* **|VU:189**sen til *Sandheds-Aandens* *Prøvesteen*, saa at naar man var *fuldkommen* christelig paa begge *Sider*, da vilde alt være i sin *Orden*, men saa var ogsaa *Herrens Manddoms-Alder*, i *Eenheden* af Guds Søns *Tro* og *Erkiendelse*, opnaaet og *Lærerne* var da *igrunden* overflødige. Nu derimod, da vi er saa langt fra *Fuldkommenheden*, at vi nys har opdaget *Herrens*

Ind|US:515retning, og tvistes endnu om dens Rigtighed, nu kan vi slet ikke tænke os en *fritstaaende* Menighed, som *legemlig* havde sine *Lærere* ganske i sin Magt, og en *fritstaaende* Lærestand, som *aandelig* havde *Menigheden* i sin Magt, uden at de, netop fordi Ingen af dem havde den christelige *Fuldkommenhed*, vilde kræve den af *hinanden*, saa den *ikke apostoliske Menighed* vilde kræve en *Lærestand*, der baade levede, lærde og *leed* aldeles *apostolisk*, og den *ikke apostoliske Lærestand* vilde kræve en *apostolisk Menighed*, der holdt ligesaa fast ved *deres*, som ved *Herrens* egen Lærdom, og saaledes |A:85 vilde Lærdommen snart blive *stillestaaende* og *Menigheds-Troen* blive *lænkebunden* dertil, saa Friheden forsvandt og Livskraften fortæredes ligesaavel der, som i *Stats-Kirkerne*.

Derfor troer jeg, Vorherre vil skaffe os en *fri Folke-Kirke*, hvori baade Herrens og Landets *Folk*, baade *Menigheds-Troen* og *Skrift-Klogskaben*, og alt hvad der har nogen *aandelig* og *hjertelig Ret*, kan komme til sin Ret, og hvor ogsaa *Urettens Hemmelighed* kan aabenbares som den maa, førend “Christus og Belial” klarlig kan skilles ad i modsatte Leire til Ragnaroks-Kampen, som ogsaa er forudsagt og skal krones med *Sandhedens* soleklare Seier. At en saadan *fri Folke-Kirke* ganske rigtig aldrig har været til, siden de *Christne* bansattes og udelukkes af *Synagogen*, det behøver man ikke at fortælle mig, og at den vil være et mageløst **Underværk**, som selv de fleste Discipler ei vil *troe* Mueligheden af, før de *seer* det, det har jeg længe tænkt; men derfor er det dog ikke mindre rimeligt i mine Øine, at Herren i alle Maader vil have sin *Menighed* til at være i *denne Verden*, ligesom han var, og at den store *Pindsefest* for *Menigheden* maa komme i sin Fylde igrunderen under samme Forhold, som den kom for *Apostlerne*.

Seer vi endelig paa *Danmarks Riges Grundlov*, da kan vi finde, at den *Menigheds-Frihed*, som Talen er om, svarer ganske til den *Frihed* under Statens *Tilsyn*, som er tilsagt *Commu|VU:190nerne*, saa den maa findes aldeles i sin Orden, *naar* man indseer, at *Menigheds-Forholdet* er, i *aandelig* og *hjertelig Forstand*, aldeles *communalt* og maa |A:86 ordnes med *Frihed*, naar det skal være gavnligt og glædeligt, men kan, som et Troes- og Tillids-Forhold umuelig ordnes *sogneviis*.

Det er Prof. H. N. Clausens Skrift om det “*Evangeliske Kirkeliv*” jeg har for Øie, og trods den *sørgelige* Bitterhed mod alt hvad der paa mindste Maade kan kaldes mit, og den *latterlige* Blindhed for hele min Virksomhed i *Guds-Ordets* Tjeneste, maa jeg kalde Skriftet et godt Varsel baade for Professorens og for Christendommens

Fremtid.